

האסטרטגיה של "טבעת אש" שפוטין הולך ומעצב

23.06.2024 | זכי שלום written by

פעילותה האינטנסיבית של רוסיה בחודשים האחרונים ליצור "טבעת אש" סביב מדינות המערב היא קפיצת מדרגה בעימות ההולך ומסלים בין רוסיה ובעלות בריתה ובין ארצות הברית ומדינות המערב. היא מציבה בפני מדינות המערב בכלל, ובפני ארצות הברית בפרט, אתגרים אסטרטגיים חמורים.

מהות האסטרטגיה החדשה

על רקע התמשכות המלחמה באוקראינה, העלייה בהיקף האבדות בצבא הרוסי ומעורבות מעצמות המערב במלחמה, החליט כנראה הנשיא פוטין לאמץ מעין מודל של "טבעת אש", המזוהה מזה שנים עם מנהיג משמרות המהפכה באיראן, קאסם סולימאני. הרעיון הוא להבהיר למעצמות המערב שהמשך תמיכתן הפעילה במלחמתה של אוקראינה ופעילותם האינטנסיבית נגד רוסיה תגבה מהם מחיר כבד גם בזירות אחרות החיוניות להן.

המשמעות המעשית היא מאמץ ליצור "מאזן אימה" מול המערב, ובמילים אחרות: הבהרה חד-משמעית למערב: המשך המאמצים לבודד את רוסיה בזירה הבינלאומית, הניסיונות לפגוע בכלכלתה באמצעות סנקציות, מניעת השתתפותה באירועים בינלאומיים, אספקת נשק מתקדם לאוקראינה ומאמצים לפגוע בתדמיתו של הנשיא פוטין יובילו לתגובות נגד קשות של רוסיה נגד המערב לא רק לאורך השטחים העצומים שבין רוסיה לאוקראינה, אלא גם במקומות אחרים בזירה הבינלאומית.

בנאום שנשא בסאן פטרסבורג ב-5 ביוני 2024 הצהיר פוטין כי רוסיה שומרת לעצמה את הזכות לספק "חימוש ארוך טווח" למדינות העלולות לעשות בו שימוש נגד יעדים אסטרטגיים של המערב.

פוטין מסר הצהרה זו בעקבות דיווח על כך שמדינות נאט"ו, ובעיקר ארצות הברית וגרמניה, תאפשרנה לאוקראינה להשתמש בנשק מערבי במתקפות מוגבלות בשטח רוסיה: "אם הן [מדינות המערב] סבורות", אומר פוטין, "שהן יכולות לאפשר לאוקראינה לבצע מתקפות בשטח רוסיה, אזי גם אנחנו יכולים לספק למדינות שונות בעולם נשק שיאפשר להן לפגוע ביעדים מערביים".

במקום אחר הבהיר פוטין כי המהלכים של מדינות המערב יוצרים "בעיה חמורה". משמעותם הברורה היא "מעורבות ישירה של המערב במלחמה נגד רוסיה. אנחנו שומרים לעצמנו את הזכות לפעול בדרך דומה".

דובר משרד החוץ של רוסיה העצים את האיום הרוסי עוד יותר: "מדינות המערב משחקות באש במסגרת תמיכתן באוקראינה. רקטה מתוצרת ארצות הברית פגעה באדמת רוסיה והביאה לרצח של אם ובנה". זו פעם ראשונה שרוסיה האשימה את ארצות הברית באחריות ישירה להרג אזרחים רוסים במסגרת המלחמה נגד אוקראינה.

דימוי עוצמתי

במקביל, הנשיא פוטין מבקש ליצור דימוי של עוצמה ונחישות להמשיך במלחמה למרות המחיר הכבד שארצו משלמת בגין מדיניות זו. ב-14 ביוני 2024 פירט הנשיא פוטין את תנאיו להפסקת המלחמה באוקראינה: "רוסיה", הבהיר פוטין, "תסכים להפסקת אש ולמשא ומתן על הסדר רק אם אוקראינה תסכים לבטל את שאיפותיה להצטרף לנאט"ו ותוותר על ארבעת המחוזות שסיפחה רוסיה".

בנוסף חזר פוטין והעלה את הדרישת לפירוזה של אוקראינה, לדה-נאציפיקציה שלה ולהסרת הסנקציות מעל רוסיה.

הצהרתו של פוטין ניתנה יום לפני כינוסה של ועידה בינלאומית בשווייץ בנוכחות למעלה מ-100 מדינות וארגונים בינלאומיים, שמטרתה לדון ולאשר תוכניות לסיום המלחמה. רוסיה לא הוזמנה לוועידה.

איטליה וגרמניה מיהרו לדחות את תנאיו של הנשיא פוטין. הקנצלר שולץ קבע שמדובר ב"שלוש דיקטטוריות". מזכיר ההגנה של ארצות הברית, לואיס אוסטין, בחר בניסוח בוטה יותר, ובעל אופי משפיל כלפי הנשיא פוטין: "רוסיה", הוא קבע, "אינה נמצאת במצב שבו היא תוכל להכתיב תנאי הסדר".

דבריו של מזכיר ההגנה באו על רקע כינוס של מדינות נאט"ו בווישינגטון שנועד לדון בסוגיית חברותה של אוקראינה בברית. העמדה הרשמית של נאט"ו היא שמקומה של אוקראינה היא כחברה בברית נאט"ו. יחד עם זאת הדבר לא יתבצע כל עוד אוקראינה נמצאת ב"לחימה קשוחה", כדברי אוסטין.

אוקראינה דחתה את תנאיה של רוסיה על הסף: "זהו מצב אבסורדי", קבעה הודעת משרד החוץ של אוקראינה, "כאשר האיש אשר יזם והוציא אל הפועל את התוקפנות הגדולה ביותר באירופה מאז מלחמת העולם השנייה (פוטין) מנסה להציג את עצמו כמנהיג רודף שלום. כל זאת, כאשר ברור לו כי פעילותו המלחמתית מערערת את היציבות הבינלאומית ואת מגילת האו"ם".

הידוק היחסים בין רוסיה וצפון קוריאה

ב-16 ביוני 2024 הגיע פוטין לביקור בצפון קוריאה כביקור גומלין לביקורו של מנהיג צפון קוריאה, קים ג'ונג און, במוסקבה בספטמבר 2023. במהלך הביקור דווח על כך ששתי המדינות

חתמו, בין השאר, על הסכם צבאי. הגם שמנהיג קוריאה הגדיר את יחסי שתי המדינות כ"ברית", קשה להניח שניתנה התחייבות של המדינות לבוא האחת לעזרת רעותה במקרה של מתקפה על אחת מהן.

על פי דיווח של מקור רוסי שתי המדינות הסכימו לסייע זו לזו במקרה של מתקפה על אחת מהן, אך לא ברף של התחייבות בעלות ברית. דיווח דומה הופיע גם ברשת CNN. במהלך אותו ביקור הצהיר מנהיג צפון קוריאה על "תמיכה ללא תנאי" של ארצו ברוסיה. פוטין מצידו הבהיר כי המפגש שלו עם מנהיג צפון קוריאה "יוצר הזדמנויות לשיתוף פעולה נרחב בין המדינות".

צפון קוריאה הפגינה לאורך כל הדרך רצון מובהק להדק את היחסים עם רוסיה. היא נתנה תמיכה פומבית בפלישה הרוסית לאוקראינה בפברואר 2022. היא הייתה בין המדינות היחידות שהכירו בעצמאות השטחים שרוסיה כבשה. שר ההגנה של רוסיה מסר כי שתי המדינות שוקלות לקיים תרגילים צבאיים משותפים.

גורמים בכירים בממשל ביידן ובדרום קוריאה טענו שהגברת שיתוף הפעולה הצבאי בין רוסיה וצפון קוריאה תגביר את המתיחות ועלולה לערער את היציבות באזור. מומחים בתחום העריכו שצפון קוריאה תבקש ידע טכנולוגי לייצור נשק גרעיני מתקדם וטילים מדויקים. יפן, המדינה העיקרית החוששת מהתחזקות הקשרים בין רוסיה וצפון קוריאה, הביעה חשש שהברית בין שתי המדינות תביא לסיכול החלטות מועצת הביטחון על סנקציות מוגברות נגד צפון קוריאה בגין פעילותה הגרעינית.

הידוק הקשרים עם קובה

במקביל פועלת רוסיה להידוק קשריה עם קובה. אוניות מלחמה של רוסיה וכן צוללת גרעינית פקדו את נמליה של קובה. רוסיה, כך דווח, גם שוקלת הקמת בסיס צבאי סובייטי בקובה.

לקובה, השוכנת במרחק של פחות מ-200 ק"מ מחופיה של פלורידה, יש משמעות סמלית רבה עבור רוסיה. ב-1962 חשף המודיעין האמריקני שברית המועצות הציבה טילים באליסטיים בקובה. על רקע זה התפתח משבר הטילים בקובה שבמסגרתו הצליח הנשיא קנדי לכפות על רוסיה בצורה משפילה למדי להוציא את מערכות הטילים שלה מקובה. עתה רוסיה שבה לקובה, ובכך "סוגרת מעגל" מבלי שארצות הברית תוכל לכפות עליה נסיגה.

רוסיה טענה כלפי המערב שהתנגדותה להצבת טילים גרעיניים על אדמת אוקראינה מקבילה להתנגדות של ארצות הברית ב-1962 להצבת נשק גרעיני רוסי על אדמת קובה: "ב-1962", קבע שר החוץ הרוסי סרגיי לברוב, "מנהיגי ברית המועצות, ניקיטה חרושצ'וב, וארצות הברית, ג'ון קנדי, הפגינו אומץ וחוכמה כדי למנוע עימות בינמעצמתי. כיום, איננו רואים התנהלות דומה של ממשל הנשיא ביידן".

בנוסף להידוק הקשרים עם צפון קוריאה וקובה רוסיה מרחיבה את שיתוף הפעולה הצבאי שלה

גם עם תימן, ונצואלה ואפגניסטאן ועוד.

רוסיה מאתגרת את המערב גם בתוך אירופה. במסגרת זו דווח לא אחת על טיסות של מטוסי קרב רוסיים בשטחי פינלנד ושוודיה, על עריכת תרגילים צבאיים רחבי היקף, ועל איומים בהפעלת נשק גרעיני נגד המערב.

סיכום

פעילותה האינטנסיבית של רוסיה בחודשים האחרונים ליצור "טבעת אש" סביב מדינות המערב היא קפיצת מדרגה בעימות ההולך ומסלים בין רוסיה ובעלות בריתה ובין ארצות הברית ומדינות המערב. היא מציבה בפני מדינות המערב בכלל, ובפני ארצות הברית בפרט, אתגרים אסטרטגיים חמורים.

המהלך הרוסי נובע, קרוב לוודאי, מן המעורבות ההולכת וגוברת של מדינות המערב וברית נאט"ו במלחמת אוקראינה. ברוסיה, כך ניתן להתרשם, התגבשה ההערכה שבנסיבות הקיימות, וברמת הפעילות הצבאית הנוכחית, לא ניתן יהיה להביא להכרעה במלחמה. לפיכך יש ליצור מוקדי איום למערב במקומות שונים בעולם שיעניקו לרוסיה אופציות של הסדר המלחמה בתנאים הנוחים לה.

מגמה זו מצביעה על כשל רב-מערכתי במדיניות החוץ של ממשל ביידן. מול מהלכיה הדורסניים של רוסיה כלפי אוקראינה החליטה ארצות הברית לנקוט מדיניות לעומתית בוטה כלפי רוסיה, המתעלמת לחלוטין מן הנסיבות שהובילו את רוסיה למלחמה. ארצות הברית לא הסתפקה בכך, היא גיבשה מדיניות של ענישה, החרמה ובידוד של רוסיה בזירה הבינלאומית, תוך מאמצים אינטנסיביים ליצור דה-לגיטימציה של ממשל הנשיא פוטיין, והשפלתו באופן אישי.

האם זו מדיניות מוצדקת נוכח פעילותה הנפשעת של רוסיה כלפי אוקראינה? קרוב לוודאי שכן. האם זו מדיניות חכמה ואפקטיבית? נראה שלא. מעצביה של המערכת הבינלאומית לאחר מלחמת העולם השנייה הבינו היטב שמחלוקות בין המעצמות הגדולות יכולות לבוא לפתרון רק בדרך של דו-שיח והסכמה בין המעצמות. לפיכך הן העניקו למעצמות זכות וטו במועצת הביטחון. ראש ממשלת הונגריה, ויקטור אורבן, נתן לכך ביטוי בקביעתו ש"לא ניתן להביס מעצמה גרעינית". ממשל ביידן סירב לקבל קביעה זו ולהתייחס אליה ברצינות המתבקשת.

ארצות הברית תתקשה לתת מענה אפקטיבי לאסטרטגיית "טבעת האש" של הנשיא פוטיין. ב-1962 יכול היה הנשיא קנדי להסתמך על דוקטרינת מונרו כדי להטיל מצור ימי על קובה, ולהעמיד את העולם כולו בסכנה של מלחמה גרעינית. ימים אלה חלפו לבלי שוב. מדינות דרום אמריקה נוקטות גישה המפגינה התחשבות פוחתת והולכת בעמדות הממשל. בין השאר בא הדבר לביטוי בהחלטתן של בוליביה, צ'ילה וקולומביה להחזיר את שגריריהן בישראל על רקע המלחמה בעזה.

מעבר לכך, ארצות הברית חייבת להביא בחשבון שרוסיה פועלת עכשיו תוך שיתוף פעולה הדוק עם סין, שהעצימה בשנים האחרונות באורח ניכר את כוחה הצבאי, ובעיקר את כוחה הימי באורח המאיים על העליונות רבת השנים של ארצות הברית באזור. סין נתנה ביטוי מופגן ליחסיה ההדוקים עם רוסיה בסירובה להשתתף בוועידה שהתכנסה בשווייץ למציאת הסדר למלחמה באוקראינה. סין הבהירה שלא תיקח חלק בוועידה שרוסיה לא הוזמנה אליה.

מעבר לכך, ארצות הברית מחויבת לקחת בחשבון, במידה רבה על רקע המלחמה בעזה, שבסיסיה הצבאיים הפזורים ברחבי העולם ונושאות המטוסים שלה שוב אינם נהנים מחסינות מוחלטת מפגיעה של טילים, רקטות וכתב"מים כפי שהמצב היה עד כה. בכך הוצב סימן שאלה חמור סביב עליונותה הצבאית, שעד כה הייתה ללא עוררין.

עד כה שמרה רוסיה על פרופיל נמוך של מעורבות במלחמה ברצועת עזה ובלבנון. עתה ישראל חייבת לקחת בחשבון שרוסיה תבקש להרחיב את "טבעת האש" גם לאזורנו, ובכך לאתגר את המעורבות הדומיננטית של ארצות הברית במלחמה עד כה.

לרוסיה יש מערכת קשרים הדוקה עם איראן, וממילא ² גם עם חמאס וחיזבאללה. במקביל שמרה רוסיה על מערכת יחסים קורקטית עם ישראל. היא מעריכה את העובדה שישראל לא נכנעה ללחץ האמריקני הכבד ולא התייצבה לצד אוקראינה באורח חד-משמעי, ונמנעה מלספק לה מערכות נשק מתקדמות.

רוסיה יכולה לנצל את מעמדה הייחודי באזור בשני אופנים: א. תביעה מאיראן להסלים את העימות עם ישראל מצד החמאס והחיזבאללה, ואולי גם ישירות מול ישראל. ב. ניצול קשריה לצורך כפיית עמדה מתונה יותר מצד החמאס בסוגיית עסקת החטופים וסיום המלחמה. אם כך תעשה, תוכל רוסיה לשפר את תדמיתה כמדינה לוחמנית בדעת הקהל במערב.